

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1930 kl. 2 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion, II: 374, angående vissa ändringar i förordningen den 29 november 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för förberedande handläggning hänvisad motion, nr 374, hava herr Lovén m. fl. yrkat, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om övervägande av sådan ändring av förordningen den 29 november 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande, att de grav- och boplatzfynd i Skåne, som anträffas vid av Lunds universitets historiska museum företagna grävningar och undersökningar, må förbliva inom nämnda museum, att inom samma landskap påträffade fynd av guld, silver och koppar skola till lagstadgat inlösningsbelopp av upphittaren eller vederbörande ortsmyndighet hembjudas Lunds universitets historiska museum — ägande dock statens historiska museum rätt att i särskilda fall och efter inhämtande av Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva sådana föremål av sistnämnda slag, som kunna anses oundgängligen nödvändiga för den totalbild av de olika landskapens kulturhistoria, som ifrågavarande museum bör kunna meddela — samt att samma bestämmelser angående avlåtande av kyrkliga inventarier inom Skåne skola gälla för Lunds universitets historiska museum som för statens historiska museum.

Beträffande motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund. Dessutom har t. f. kanslern för nämnda universitet, biskopen E. Rodhe, avgivit utlåtande över motionen.

Yttranden.

I fråga om det huvudsakliga innehållet i oförmälda yttranden vill utskottet lämna följande redogörelse:

Vitterhetsakademien erinrar först därom, att akademien med tillstyrkande skrivelse den 7 januari 1930 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnat riksantikvariens i skrivelse den 2 januari 1930 gjorda hemställan om tillkallande av särskilda sakkunniga för utlåtande och förslag till åtgärder för att bringa kulturminnesvärden i närmare överensstämmelse med de förändrade förhållanden och krav, som utvecklingen i olika hänseenden medfört, sedan gällande lagstiftning och organisation fingo sina nu bestående former. I riksantikvariens skrivelse behandlas även frågan om provinsmuseer-

Bihang till riksdagens protokoll 1930. 13 saml. 1 avd. 6 häft. (Nr 8.) 799 80 1

nas ställning i förhållande till statens historiska museum. En allsidig utredning av detta spörsmål begäres.

Därefter avstyrker akademien motionen med följande motivering:

Akademien har all anledning vitsorda, att Lunds universitets historiska museum hör till de provinsmuseer, som böra erbjudas möjligheter att i vidare utsträckning än hittills representera de samlingsområden, det har gjort till sina. Huruvida det därför skulle vara riktigt att till förmån för detta enda museum ställa övriga större och välskötta museer i Skåne i en sämre ställning, därtill anser sig akademien för närvarande icke behöva intaga någon ståndpunkt.

Akademien anser, att det borde vara alldeles uteslutet, att vår sedan århundraden enhetliga rikslagstiftning på fornminnesvårdens område nu skulle sönderbrytas genom en speciallagstiftning för ett enda landskap. Tillskapande av en dylik speciallagstiftning skulle vara i hög grad ägnad att försvåra lösningen av det stora problemet för hela riket och dessutom med visshet uppkalla andra partikularistiska intressen i andra landsändar till skada för den naturliga gemensamhetskänsla, som bör vara det bärande.

Vid det sammanträde med akademien, där detta utlåtande beslöts, var herr *Rydbeck* av skiljaktig mening och yttrade i huvudsak:

Då den ännu gällande fornminneslagen sanktionerades 1867, var det helt naturligt, att statens historiska museum, såsom landets enda i stort verksamma fornminnesinstitution, erhöi monopol på de grav- och boplats- samt guld- och silverfynd, som påträffades ute i bygderna. Nu äro emellertid förhållandena väsentligt ändrade. De museer, som uppvuxit runt om i landet, göra mer och mer sina krav på museal decentralisation gällande.

Genom sin storlek, genom sitt läge i en skarpt avgränsad, från Stockholm långt avlägsen kulturprovins, genom sin vetenskapliga inriktning och ledning samt genom föreståndarens skyldighet att vid Lunds universitet utbilda arkeologer av facket, intager nämnda universitets historiska museum en alldeles särskild ställning. Oavsett nu gällande föråldrade lagbestämmelser kan icke detta museum ur vare sig museal eller rent vetenskaplig synpunkt vara mera tributskyldigt till statens historiska museum än vad universitetens övriga institutioner kunna anses vara gentemot motsvarande institutioner i Stockholm. Den inom akademiens majoritet förhärskande åsikten gör gällande, att alla de vackraste och ur vetenskaplig synpunkt viktigaste förhistoriska fynden skola förvaras i statens historiska museum. Det måste på allvar ifrågasättas, om det kan vara för forskningen gagneligt att till verklig skada för Lundamuseets utveckling fortfarande fasthålla vid denna centralisationsprincip utan att taga hänsyn till vårt lands enorma utsträckning, och till den väsentliga skillnaden mellan den äldsta kulturen i Sydsverige och den som kännetecknar landets övriga delar, en åtskillnad, som saknat motstycke i de övriga nordiska länderna.

De synpunkter jag framhållit få icke i någon mån betraktas som utslag av separatistiska skånska strävanden. Det är ett verkligt riksintresse, att de i landsorten belägna universiteten och dess olika organ beredas de bästa tänk-

bara utvecklings- och arbetsmöjligheter. För en universitetsinstitution, som lever i en atmosfär av forskningens och arbetets frihet, inverka beroendet och tributskyldigheten till ett i Stockholm beläget museum i hög grad hämmande.

De vid ifrågavarande sammanträde icke närvarande ledamöterna av akademien *A. Kock, E. Wrangel, C. M. Furst* och *M. P:son Nilsson* hade uttalat, att det ur såväl museal som vetenskaplig synpunkt vore synnerligen önskvärt, om motionen kunde vinna riksdagens bifall.

Riksantikvarien yttrade vid ifrågavarande sammanträde huvudsakligen:

Det är långt ifrån, att akademien skulle bestrida önskvärdheten av att tillgodose Lunds universitets historiska museums utveckling till en rik och för sitt universitet gagnelig institution. Detta museum tillhör de utom Stockholm belägna museer, som böra erbjudas bättre tillfälle än hittills att rikt och allsidigt representera sina naturliga samlingsområden. Och för att erhålla lämpliga lagstadgade former härför har akademien, innan ens någon motion i detta syfte överhuvudtaget framkommit, ingått till regeringen med en anhållan om en allsidig utredning om de åtgärder, som vore erforderliga för att tillgodose icke blott Lunds universitets historiska museums utan även andra stora och välskötta landsortsmuseers rimliga krav och intressen vid sidan av statens historiska museum. Vad akademien vänt sig emot, är en speciallagstiftning till förmån för ett enstaka museum.

Filosofiska fakulteten i Lund yttrade:

Det förefaller orimligt, att enligt gällande lag en vid Lunds universitet knuten och av detta kontrollerad institution skall vara skyldig att till en annan statsinstitution lämna i tribut just de värdefullaste fynden, om så påfordras. Det kan knappast anses lämpligt, att universitetets historiska museum skall behöva som en nåd utbedja sig att få behålla de fornsaker, vilka böra tillfalla det samma som en naturlig och självklar följd av dess eget arbete. Fakulteten finner det synnerligen önskvärt, om motionen vinner riksdagens bifall.

T. f. kanslern för Lunds universitet, biskopen Rodhe, tillstyrker åtgärders snara vidtagande för att tillförsäkra historiska museet i Lund en ställning, som möjliggör, att det bättre än hittills må kunna fylla sin uppgift.

Den genom förevarande motion väckta frågan har — ehuru då infogad i ett större sammanhang — varit föremål för behandling vid 1929 års riksdag. I en i andra kammaren väckt motion, nr 331, hemställdes nämligen då om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning, syftande till en bättre samverkan mellan riksantikvarien och de lokala fornminnes-, hembygds- och museiföreningarna i fråga om bortflyttning av fornminnesmärken från respektive föreningars verksamhetsområden samt därefter i instruktionen för vederbörande införa bestämmelser, som garanterade en sådan samverkan.

*Frågans
behandling
vid 1929
års riksdag.*

Andra kammarens första tillfälliga utskott, till vilket sistnämnda motion hänvisades, inhämtade i vederbörlig ordning yttrande över densamma av vitterhetsakademien samt lämnade svenska museimannaföreningen och samfundet för hembygdsvård tillfälle att inkomma med utlåtanden.

I sitt över motionen avgivna, den 18 april 1929 dagtecknade utlåtande, nr 7, vartill utskottet här tillåter sig hänvisa, erinrade utskottet först därom, att gällande instruktion för riksantikvarien och vitterhetsakademiens tjänstemän är av den 17 oktober 1890 och anförde därefter huvudsakligen följande:

Under den tid, som förflutit sedan 1890, har utvecklingen på fornminnesvårdens område varit lika stor som glädjande. På olika platser i vårt land ha provins- och bygdemuseer vuxit upp, där även dyrbara, kanske oersättliga föremål kunna på ett tillfredsställande sätt förvaras, vårdas och vetenskapligt bearbetas. Denna utveckling har medfört, att frågan om samverkan mellan centralmuseet och övriga museer blivit synnerligen aktuell. Historiska museets nuvarande ledning har visat sig väl beakta detta behov av samverkan, men förändrade förhållanden kunna göra en ändring av nu gällande instruktion trängande nödvändig. Även förhållandet mellan provins- och sockenmuseerna inbördes bör komma under omprövning, då friktionsmöjligheter även där torde föreligga. Utskottet har med det anförda ingalunda velat underkänna behovet av en central ledning av hela vår fornminnesvård och håller före, att i de fall, då av en eller annan anledning ett verkligt riksintresse kommer i kollision med ett bygdeintresse, det sistnämnda måste böja sig.

Utskottet slutade med att hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning, syftande till en sådan modernisering av stadgarna för fornminnesvårderna, att en efter en senare tids förhållanden betingad bättre samverkan mellan riksantikvarien och de lokala fornminnes-, hembygds- och museiföreningarna i fråga om bortflyttning av fornminnesmärken från respektive föreningars verksamhetsområden garanterades samt därefter vidtaga de åtgärder, som i anslutning till sagda utredning kunde visa sig vara av behovet påkallade.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, men då första kammaren icke biträdde andra kammarens beslut, föränledde motionen ingen åtgärd.

Utskottet.

På kulturminnesvårdens område ha de senaste decennierna kunnat uppvisa en rik och omfattande utveckling. Intresset för gångna tiders kultur har vidgats och fördjupats samtidigt som en livlig hembygds- och ortsforskning förbundit detta intresse med känslan för hembygdens historiska och kulturella egenart. En av frukterna av denna verksamhet äro de flerstädes upprättade provinsmuseerna, vilka vart på sin ort strävat efter att kunna lämna en samlad bild av ortens liv i forntid eller nutid.

Då den gällande förordningen angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande bär ett så tidigt datum som den 29 november 1867, är det mot bakgrunden av nyss antydda utveckling uppenbart, att dess bestämmelser icke kunna vara på ett tillfredsställande sätt avpassade för förhållanden, som sedan

dess tillkomst undergått så betydande förändringar. Särskilt framträder detta, då det gäller förhållandet mellan statens historiska museum och provinsmuseerna. Den monopolställning, som statens historiska museum av ålder in- tagit, har icke längre sitt ursprungligen självfallna berättigande. Provinsmuseernas krav på en decentralisation i viss utsträckning av landets fornminnesvård kunna icke längre rimligen tillbakavisas. Den rikedom på fornminnen, som statens historiska museum besitter, möjliggör också hänsyn till ortsintressen utan att riksintresset åsidosättes.

Utskottet erinrar emellertid därom, att det just är från dessa utgångspunkter, som riksantikvarien gjort sin ovan omförmälda hemställan om tillkallande av särskilda sakkunniga för utredning om och förslag till sådana åtgärder, som kunde bringa kulturminnesvården i landet i närmare överensstämmelse med de förändrade förhållandena. Frågan om provinsmuseernas ställning till statens historiska museum är därvid också ämnad att i hela sin vidd upptagas till behandling. Vitterhetsakademien har ju med tillstyrkande skrivelse av den 7 januari 1930 vidarebefordrat framställningen till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Nu förevarande motion tar sikte på ett särskilt fall av det allmänna intresse, som provinsmuseerna på ifrågavarande område företräda gentemot statens historiska museum. Såsom i motionen framhålles intar dessutom Lunds universitets historiska museum i viss mån en särställning bland provinsmuseerna dels på grund av sin betydelse i vetenskapens och den vetenskapliga undervisningens tjänst, dels också på grund av sin ställning som ett staten tillhörigt museum. Utskottet fäster därvid särskilt avseende vid dess ställning inom den arkeologiska undervisningen vid universitetet och de därav föranledda kraven på största möjliga fullständighet och utvecklingsduglighet. Dessa krav bliva då det gäller Lunds universitet av särskild betydelse på grund av det långa avståndet till Stockholm, som för de i Lund studerande försvarar eller omöjliggör begagnandet av det material, som statens historiska museum har att bjuda.

Utskottet anser det vara av vikt, att de synpunkter, som nu framhållits i fråga om Lunds universitets historiska museum, vid en eventuell blivande utredning av förevarande spörsmål bliva beaktade och hemställer därför i anslutning till det anförda,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att vid den utredning, som må komma till stånd med anledning av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens ovanberörda, den 7 januari 1930 hos statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjorda framställning, jämväl de i förevarande motion framförda synpunkterna måtte tagas i övervägande.

Stockholm den 8 april 1930.

På utskottets vägnar:
GUST. MOSESSON.

Närvarande vid ärendets slutbehandling inom utskottet: herrar *Mosesson, Ljung, Mogård, Mårtensson, Persson* i Grytterud, *Johansson* i Bro, *Bergström* i Hälsingborg, *Hammarlund, Thomson, Hollertz*.